

ASBOTH

Alexander

A délamerikai magyar újságok közlik, hogy a buenosairesi magyarok az idén is elzarándokoltak a régi angol temetőbe és megkoszorúzták Asboth Sándor sírját. A régi angol temető a metropolis északi részében van. Valamikor igen messze esett a város szívetől, de négy év óta már földalatti gyorsvonattal lehet megközelíteni az új köztemetőt, a Chacaritát s innen tiztizenöt percnyre a német temetőn túl el lehet érni az ódon angol sírkertet.

Négy évvel ezelőtt akadtam rá Asboth sírjára. Egy öreg olasz kőfaragó vezetett nyomra, aki mondta, hogy tudja azt a sírt, ahol a magyar tábornok fekszik, akinek "fejében golyó van". Czecz tábornok sírja semmiesetre sem lehet, hiszen ez a kitűnő katona a történelmi nevű Rozas-család sírboltjában nyugszik, a Recoletta-temetőben. Mayer Móric sem, hiszen neki a család fővároskörnyéki kastélya mellett saját mauzoleuma van. Csak Asboth tábornok lehet, aki csakugyan fejébe kapott az Észak-Dél harcában. Hosszu keresgélés után csakugyan ráakadtunk az angol temető északi fala mellett fekvő sírkövére. Olyan, mint a pesti Hősök Köve, beesve rajta Magyarország koronás cimere, amint egybefonódik a Lincoln-féle giffmadas amerikai címerrel. A felirat igen jól olvasható:

In memory

of major gen. Alexander Asboth.

Died Jan. 21. 1868.

Aged 37 years.

An adjutant general in the patriotic army of Hungary his native land afterwards major general in the army of the United States, at the time of this death minister-resident of the U. S. A. to the Argentinian Republic.

A sir meglepően rendezett. A temető gondnoka minden évben kétszer rendbeszedeti, megkoszoruzza és leteríti amerikai csillagos lobogóval. Az amerikai szenátus rendelte így, hogy az amerikai nemzeti ünnepeken tisztesség adassék és alapot létesített a temető gondnokságánál a sir örökké való gondozására.

Csodálatos és megható az amerikai nép gondoskodása az öreg magyar katonáról, akinek "fejében golyó van". Mert az amerikai nép, ha Asbothról van szó, sohasem felejtí el nevéhez hozzátenni, mint egy disztó felzót: "a tábornok, akinek fejében golyó van". Valóban hőskölteménybe illő élni, harcolni, fontos diplomáciai szolgálatot tenni olyan embernek, akinek "fejében golyó van". De ki volt és mit csinált ez a furcsa meghatározásu magyar tábornok?

A FIATALABBÍK ASBOTH

Asboth Lajos tábornok (Sándor fivére), a szabadságharc alatt a hánsági bányakerület, majd Aulich után a II. hadtest parancsnoka volt. A szabadságharc leverése után elfogták, halálra ítélték, majd átváltoztatták ítéletét várfogságra. 1857-ben amnesztiát kapott, de 1861-ben újra elfogták és Kufsteinba szállították. Asboth Lajos 1882 május 6-án halt meg Lugoson és sohasem járt Amerikában. Keszthelyen született, ahol 1812-ben öccse is, Asboth Sándor, a buenosairesi angol sírkert lakója.

A fiatalabbik Asboth is katoná akart lenni, mint bátyja, de ez a terv édesanyja ellenzésén megíiusult. Mérnök lett és a selmechányai akadémián végzett. Utána az országos főépítészeti hivatalhoz nevezték ki s innen helyezték le Temesvárra 1844-ben, mint igazgatómérnököt a Bánságba. Itt érte a szabadságharc és itt ismerkedett meg Klapka tábornokkal,

3
katonapályájának elindítójával. Ugyanis a temesvári haditanács megtagadta az engedelmséget Kossuthnak. Asboth Sándor nem azonosította magát s hivatalát egyszerűen áthelyezte Nagybecskerekre s Klapka hadtestében fegyvert fogott az alkotmánytipró felsőbbség ellen. Klapkát nemsokára hadügyminiszternek nevezte ki Kossuth s Klapka ezt a nagyszerű fiatal mérnököt választotta hadsegédjéül s így került Debrecenbe. Kossuth a hadügyminisztertől maga mellé rendelte hadsegédül s a katonai ügyek előadója lett a kormányzó mellett, akiből mindvégig hű is maradt. Világos után elkíséri Kiutahiába Kossuthot s innen Londonba, majd Amerikába. Bátyját halálra ítélték, az ő vagyonát elkobozták s családjának majd min-

den tagja börtönben senyved New Yorkban az Irvinghous erkélyéről együtt szónokol Kossuth-tal. S majd mikor a villafrancei béke pótot tesz minden reménykedés után, hozzálat egzisztenciájának megalapításához. Itt éri a hír, hogy menyasszonya, kit rajongásig szeretett, meghalt. Soha nem nősült meg.

NEW YORK MAGYAR FÉLEPÍTŐJE

Először építési rajzolóként igyekezett megélni. Egy amerikai bányavállalkozáshoz kerül s szolgálatában ércbányákat tár fel a Rocky Mountains-hegységben. Anyagilag fellendült s önálló vállalkozásra határozta el magát. Acélöntödét állított fel New Yorkban, a világon egyedül álló vállalkozásként. Az acélkohó prosperált, de Asboth tönkrement mégis, mert társa minden centet kivont az üzletből és nyomtalanul eltűnt. Asboth felhagyott ezzel a vállalkozásával, annál is inkább, mert New York város tanácsa a város rendezési tervének elkészítésével bízta meg. Asboth városrendezési terve alapján épült fel Manhattan-félsziget metropol-

s ezt a tervet 1933-ban a chicagói világkiállításon még bemutatatták, mint olyan előrelátó tervet, mely évszázadokra előre tudott gondoskodni a hihetetlen gyorsasággal fejlődő, épülő metropolis minden elképzelhető igényéről. Evekig tartott ez a munka, majd tanulmányi társaságot létesített az aszfalt-burkolások olcsóbb és tartósabb anyagokkal való helyettesítésének tanulmányozására, mikor — 1860-ban — Fort Sumpter falai közül elhangzott Lincoln harci riadója a Buchanan elnökkel kibukott Jefferson Davis külügyminiszter forradalmi szervezkedése ellen.

ÉSZAK A DÉL ELLEN

A forradalomra az észak Lincoln megválasztása volt. 1860 novemberében választották a következő négy évi periodusra a rabszolgafelszabadítás szellemi vezérét és ebbe a déli mezőgazdasági államok, főleg Carolina, Georgia, Alabama, Florida, Mississippi, Louisiana és Texas sehogysem akarták beleegyezni, mivel a szabad munkaerő drágulásától termelésük prosperitását féltették. A bukott hadügyminiszter Richmondban proklamálta a déli államok elszakadását és Lee, Johnston és Beauregard tábornokok vezetésével hadsereget szerveztek elszakadási akaratuk biztosítására. Lincoln felhívására az északi államok majd minden férfitagja fegyvert fogott a déli, rabszogatartó államok ellen. Asboth is nyomban jelentkezett McClellan tábornoknál, akit nem sokára Grant követett az északi hadsereg élén. Lincoln 1872 szeptemberében szabad, egyenrangú állampolgároknak jelentette ki a déli államok mintegy négy millió fekete rabszolgáját. Mintegy félmillió ember vett részt a polgárháboruban és az végig az északiak fölényével öt-évig tartott. Richmond bevétel-

léig. Asboth majd minden fontosabb fegyvertényben résztvett. Főleg Mobile város elfoglalásánál tűnt fel, ahol mint dandártábornok szerepelt. Az egyik ütközetben dandárjának az erősen elsáncolt ellenséget kellett kivetni állásából. Az elővéd ezredese tizenhárom golyótól esett össze. Az északiak hadállása is meggingott s az elővéd rendetlen visszavonulása majdnem magával ragadta az egész hadcsoport. Ekkor Asboth szeméyeserélére állt dandárjának s annal dacára, hogy egy golyó szétroncsolta balkarját, egy másik keresztülhasította jobbkezét s egy harmadik bal arcán és szájpádlásán keresztül koponyájába fúródott, végigvezette a támadást s a déliek már-már majdnem győztes hadcsoportját parancsnokával együtt elfogta. A polgárháború további folyamán Florida, majd Kentucky államok katonai kormányzója lett s a pacifikálása oly sikerű volt, hogy a katonai kormányzót száz helyre hívták keresztapának. Asboth minden általa kereszteltetett gyermeknek a saját vezetéknevét adta keresztnev gyanánt.

AMERIKA VEZÉRLŐ-TÁBORNOKA

Mikor egy Booth nevű őrült 1865-ben meggyilkolta Lincolnt, az öt követő elnök. Da győztes hadvezér Grant ténykedéseinek egyik legelsőbbike volt, hogy Asboth Sándort az Egyesült Államok legmagasabb katonai rangjára emelte. Pedig minden katona, a közlegénytől a tábornokig visszament a polgári életbe, egyedül Asbothot, a "tábornokot, kinek golyó van a fejében", tartották vissza. Népszerűsége óriási volt s például a new yorki muzeum vételi ajánlatot tett koponyájára.

*) Andrew Johnson volt

6

Asboth amerikai barátai tanácsára a polgárháboru befejezése után ájtott Európába, hogy súlyos fejsbére gyógyulást keressen Enghien kénes fürdőjében. Bal karja is béna maradt. Párisban felkereste a világhírű sebésztanárt, Nelaton, hogy koponyájából a rettenetes szenvedéseket okozó golyót kioperálja. Nelaton volt egyébként az, aki Garibaldinak az aspremonti csatában szerzett golyót kioperálta koponyájából, mikor az egész világ szeme erre az operációra meredt. Nelaton minden elképzelhető műveletet elvégzett a golyó helyének kipuhatolására, azonban nem merte vállalni az operációt s így Asboth dolgavégezetlenül s anélkül, hogy hazáját nem mint emigráns, hanem az amerikai nagyhatalom vezérlőtábornoka, meglátogassa, tért vissza New Yorkba. Még résztvett a pár napos porosz-osztrák háboru kitörése előtt Klapka terveiben, aki a poroszok támogatásával, a magyar emigránsokból álló hadsereggel melynek magját a viláfrancia béke előtt az osztrák hadseregből Olaszországba dezertált magyar zászlóaljok tették volna ki, Erdélybe és a jablonkai szoroson be akart törni s a terv szerint felkelt magyar nemzet erejével a porosz határon elfoglalt osztrák hadseregtől függetleníteni akarta Magyarországot.

New Yorkba 32 napos hajózás után visszatérve, a szenátus az argentinai föderatív köztársaságba küldte követül Asbothot, akire igen kényes feladatok vártak itt. 1866 októberében érkezett az amerikai flotta zászlóshajóján Buenos-Airesbe. Czetz tábornok írja kiadatlan emlékirataiban, hogy midőn Bartolome Mitre köztársasági elnök kíséretével felért az északamerikai hajóra, félhotlan találták kabinjában Asbothot. A koponyájában lévő golyó genyesedést okozott s alig bírták a dereglyébe

oct 16 "Shamokin"

7
kitámolygatni. Mikor Mitre el-
nök jobbján bevonult a főváros-
ba, hintájából már alig tudta
viszonozni a kirobbanó ovációt,
mely nemcsak a már két angol
inváziót látott argentinai füg-
getlenség északi, nagyhatalmi
garanciahozóját látta Asboth-
ban, hanem a tábornokot is,
kinek "golyó van az agyában".
Ebben az időben volt, hogy So-
lano Lopez paraguayi diktátor
háborút izent Braziliának, be-
tört lovasaival az argentinai
Corrientes tartományba és há-
boruba keveredett Uruguayjal
is. Paraguayt Spanyolország
biztatta, mert remélte, hogy egy
ilyen kontinentális háboruba
ismét gyarmatokat szerezhet
Délamerikában. A paraguayi há-
boru azzal végződött, hogy Pa-
raguay majd egész férfitlakossá-
gát kipusztították, de a szövet-
kezett államok még így sem
tudták likvidálni ezt a hozzájuk
képest parányi pufferállamot..
A paraguayi háborúval kapcsolo-
latos eseményekben óriási sze-
rep jutott Asbothnak. Itt találko-
zott Czetzcel és a váci Mayer
Móriccál, aki 1866-ban, párisi
tartózkodása alatt, Klapka had-
segéde volt.

**BAR TALÁLHATNÁM
APÁINK ORSKÁGÁT
AZ ALKOTMÁNY
VÉDELME ALATT**

Asboth
"Egy hosszú tengeri ut min-
den gyötrelmei után mult év
október havában szerencsésen
Buenos Airesbe érkeztem — ir-
ja 1867 július 25-én kelt leve-
lében. — A diplomatikus tér is-
mét új volt előttem, de a pol-
gári igazgatás, melyet a háboru
folytán a katonai parancsnokság
mellett több déli államban ve-
zettem, jó előkészítő iskolául
szolgált s némi bizalommal lép-
tem új, sikamlós pályámra. Hat
havi működésem után, észak-
amerikai miniszteri minőségem-
ben, az argentinai államokban,

8
kormányom a szenátus helyben-
hagyásával hasonló állással bi-
zott meg a szomszédos Uruguay
köztársaságnál is. És így nehéz
próbákban terhelt hányatott élet
után, hála jó otthonom demok-
ratikus köztársasági intézmé-
nyeinek és egy human, idegenek
íránt is minden tekintettel levő
népies kormány jutalmazó bi-
zalmának, oly álláshoz jutottam,
melyben mint egy hatalmas és
szabad, mást maga fölött nem
ismerő nemzet diplomáciai kép-
viselője, borongó múltamból
nyugodt öntudattal nézhetnék
elébe napjaim vidám befejezésé-
nek, annál is inkább, mivel a
legutóbbi sikerek Magyarorszá-
gon azon reményre jogosítanak,
hogy forrón szeretett hazám,
melynek egykor ifjúságom teljé-
ben, úgy mint férfikoromban,
örömmel szentéltem csekély erő-
met és mindenemet, tizennyolc
évi férfiasan higgadt türés után
valahára békésen kivívja ősi al-
kotmányos állását, melyért mi
szent jogunk tudatában, hű oda-
adással küzdve, mint hontalan
földönfutók, áldozatul estünk.
És mélyen megindulva, hadd
valljam be kedves barátom,
hogy e szép remennyel együtt
azon buzgó óhaj is tolul szívem
mélyéről, vajha láthatnám a
régii hazát mégegyszer, szaba-
don az idegen járomtól, hogy
meghajolva elhalt szüleim sirjá-
nál, lássam őszbeborult derék

bátyámat, egyetlen életben maradt nővéremet és mindazokat, akik a hosszas elválásban is hiven megőrizték a barátság és természet kötelékeit. De úgy látzik, másként döntött a sors. Több mint négy hava, hogy súlyos szenvedésekben, régi sebeim következményeiben, a betegágyhoz láncolva, naponta érzem életerőm sorvadását és hiven régi elveimhez: remélni a legjobbat, készülni a legrosszabbra, megadással várom a felülről jövő, legbölcsebb gondviselést. Ha az Uristen egy csodája által elhagyhatom ágyamat és házamat, szabadságot kérnék, hogy Cseh- vagy Magyarországon fürdőt használhassak és ez esetben volna vizionlátás. Bár találhatnám apáink országát és népét az alkotmány védelme alatt megerősödvé, titeket mind pedig testvéri egyetértésben, boldogan és meglelégedetten." //

Azt már nem éri meg, hogy vizionlássá hazáját. Czetz tábornok két hónap mulva tudósítja Asboth bátyját Lugoson, hogy a beteg állapota válságosra fordult. De a halál csak négy hónap mulva kopogtat be hozzá. Sirjánál Domingo F. Sarmiento, a köztársaság történelmi nevű elnöke mondott beszédet. Detréhez hasonlította a tábornokot, akinek "golyó van a fejében." Detréhez, aki letörte a fejébe furódó nyilvesszöt és így vonult be a halhatatlanságba.

Á. T.

Ács Tivadar